

עַל-בֶּן שֵׁם-הָעִיר בְּאֵר
 שִׁבְעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה : ׀
 דָּ וַיְהִי עֵשָׂו בֶן-אַרְבָּעִים
 שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת-

אוּנְקָלוֹם
 הָדִין : דָּ וַהֲוֶה עֵשָׂו בֶּר
 אַרְבָּעִין שָׁנָיִן וַנָּסִיב אִיתָתָא
 שִׁבְעַ עַד יוֹמָא הָדִין :
 יַת יְהוּדִית בְּתָא בְּאֵרִי חִיתָאָה
 לָד וַהֲוֶה עֵשָׂו בֶּר אַרְבָּעִין
 שָׁנָיִן וַנָּסִיב אִיתָא יַת
 יְהוּדִית בְּרַת בְּאֵרִי חִיתָאָה וַיַּת בְּשִׁמְכַת בְּרַת אֵילֹן

רש"י

(ד) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר שנאמר יכרסמנה חזיר מיער החזיר הזה כשחם שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טכור כך אלו [אלופי עשו] גוזלים וחומסים ומנחלים עלמס כשרים. כל מי שנה היה עשו לא נשים מתחת בטליוכן ומענה אותם כשהיה בן מ' אמר אבא בן

תורה שבעל פה

קל"ח ויהי עשו בן ארבעים, ר' יודן בר' סימון פתח אלהים מושיב יחידים ביתה וגו' (א) היא דעתיה דר"י בר' סימון דאמר אפילו ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם הקב"ה מביאן ומזוגן זה לזה, מה טעם אלהים מושיב יחידים וגו', כך לפי שכתוב כי

קל"ח ויהי עשו בן ארבעים שנה, עשו כל ארבעים שנה צד נשי אנשים ומענה אותן, וכיון שהגיע לארבעים שנה דימה עצמו לאביו, אמר מה אבא נשא אשה בן ארבעים אף אני נושא אשה בן ארבעים שנה הה"ד ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה וגו'. (צ"ל ס"ה.)
 (א) תהלים סח, ו.

ציוהו על הכבישה לרדות בכל הכריות, בשלישית ציוהו לאכול כל עשב וזרעוניו, ברביעית ציוהו שיעבוד בנגה בחמישית ציוהו שישמרנה, בשישית ציוהו שיאכל מכל עץ הגן, בשביעית השביעו שלא יאכל מעין הדעת. ולכך שבעת ה' (שמו' כ"ב.) חסר ו' וכן כאן בפרשת אבימלך על שם השבועה קרא למקום שבעה. [קל"ח] בב"ר שם התחלת המאמר והיו עשו בן ארבעים וגו', כתיב יכרסמנה חזיר מיער וזו שדי ירענה (תהלים פ"ד) ר' פנחס ר' הלפיה בשם ר' סימון מכל הנביאים לא פירסמוה אלא שנים, אסף ומשה, אסף יכרסמנה חזיר מיער, ומשה אמר את החזיר כי מפריס פרסה. (ויקרא י"ז) למה הוא מושלה בחזיר, אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רוכץ הוא מפשט את טלפיו כלומר שאני מהור, כך מלכות הרשעה הזו גוזלת וחומסת נראית כאילו מצעת בימה [מעמדת כסא של משפט לדון דין אמת פי' ב"ר] כך עשו זכו, ובסגנון אחר המאמר הנ"ל במדרש אגדה ר' חנינא אמר ומפני מה נשא עשו והוא בן ארבעים שנה, אלא אמר עשו אבא נשא והוא בן ארבעים שנה ואני אעשה כמו אבא, ונשא ראשונה ולא העמיד אלא ה' בנים, אבל יעקב נשא לאחר פ"ד שנה וראה בחזיון שלשים רבוא מבני בניו כו' ד"א ויהי עשו בן ארבעים שנה מדמה את עצמו ליצחק שנשא והוא בן ארבעים שנה, והכתוב אומר כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו כו' דרך גבר בעלמה, זה עשו הרשע דכתיב בו איש יודע ציד, והוא כמו חזיר אשר בשדה, ולמה נדמה לחזיר, מה חזיר הזה מטמין את פיו ופושט פרסותיו, מחביא בצד הטמא שבו, ומוציא צד הטהור שבו, כך עשו הרשע מראה עצמו שהוא טהור שנשא כמו אביו והוא בן ארבעים ומחביא את העבירות אשר עשה כי עשה חמשה עבירות הרג ורצח ועבד בע"ז וכפר בתחיית המתים וגנב ונדמה לאשה המנאפת שמזנית עם כל עובר ושנ ואמרה לא פעלתי און. ובמדרש הגדול מביא דברי הבי"ר וסוים יצחק נשא בן מ' אף הוא נשא בן מ' ורוח הקדש צווחת ואומרת אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם. ובלק"ט סוים כן גם הוא נושא אשה למה שנה אבל לא הועיל כלום לפי שכל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו. [קל"ח] מעין דרש זה יש עוד בב"ר שם ואת כל עורב למינו (ויקרא י"ט) בימי ר' חייא רבא עלה זרזיר אחד לארץ ישראל, אתו מעינין ליה לגביה אמרו ליה מהו מכליניה, אמר איזלון יהבותיה על איגרא וכל עוף דשכן עליה הוא מינו, אזלון יהבותה על איגרא, ואתא הרין עורבא מצריא ושכן על גביה, אמר מסאב הוא דמן מיניה הוא דכתיב ואת כל עורב למינו, אמרו לא הלך העורב אצל הזרזיר אלא שהוא מינו, כך לפי שכתוב כי החרם תחרומם ייתי הדין מחיק שמא יוסב להדא מחיקת שמא. ויהי עשו בן ארבעים שנה וגו'. ובמדרש אגדה ואף זיווגו של עשו מלפני הקב"ה הוא. אמר הקב"ה ישא עשו גם כן מן האומה שהיא חייבת כלויה כמוהו שנאמר כי מחה אמתה וכתוב בהם כי החרם תחרומן. ויקח אשה את יהודית. זה שאמר הכתוב כל עורב למינו, ולמה כך אלא רשע ורשע וצדיק לצדיק, כדי שיוזכה הצדיק עם הצדיק ויתחייב הרשע עם המרשעת. ומאמר תמוה יש בכתי' מדרש הבאור ויהי עשו בן ארבעים שנה. ומה יוחסו הכתוב אלא להודיעך מאחר שנשא יצחק והוא בן ארבעים שנה נמשלה רשות ונבואה מאברהם וניחנה לבנו. כך כשנשא

יונתן בן עוזיאל, ירושלמי

אונקלוס

יְהוּדִית בֵּת-בְּאֵרֵי הַחֵתִי
וְאֶת-בְּשֵׁמֶת בֵּת אֵילֶן
הַחֵתִי : לָהּ וְהִתְיַיֵּן מֵרַת
רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרַבֵּקָה : ׀ ׀

וַיֵּת בְּשֵׁמֶת בֵּת אֵילֶן חֵתִיָּהּ : חֵתִיָּהּ : לָהּ וְהִתְיַיֵּן מִבְּנֵי
לָהּ וְחֵתִיָּהּ מִסְרֵבָן וּמִרְגֵּזָן (מגתחן) בְּפִלְחָנָא נִבְרָאָה
עַל מֵימַר יִצְחָק וְרַבֵּקָה : וַיִּתְיַיֵּן מִבְּנֵי חֵתִיָּהּ לְאֵלֵי מֵרַת
בְּעֻבְדֵיהֶון בִּישְׂיָא לְיִצְחָק
[לָהּ וְהִתְיַיֵּן מִרַת (וְאֶת־חֵתִיָּהּ) רֵוַח בְּפִלְחָנָא] נִבְרָאָה
וְלֹא הָיוּ מְקַבְּלִין אֵילָפֶן לָא מִן יִצְחָק וְלֹא מִן רַבֵּקָה : []
רש"י (א) סרבנין, סרהונין, סרהובנין. (ב) ורפחן. (ג) פולחן.

מ' שנה נשא אשכ חף אני כן: (פה) מרת רוח. לשון כנרואות רוח כמו מנורים כיייתס כל מעשיכן

תורה שבעל פה

להיות יושבת בתוך ביתה ודרך האיש להיות
יוצא בשוק ולמד בינה מבני אדם, וזה על
שכהו ענינו ויושב בבית לפיכך ליצחק תחילה,
אמר ר' יהושע בן לוי הורו לסלק ממנו רוח
הקדש. (ז"כ ס"ה)

החרם תחרימם א) ייתי דין מחיק שמא, ויסב
להרא מחיקת שמא, ויהי עשו בן ארבעים
שנה וגו'. (ז"כ ס"ה)
[קמט] יהודית—בשמת, שמותיהן נאין ומעשההם
כעורין. (לקט)

[קמא] ותהיין מורת רוח, עמד שמואל לפני
הקב"ה מתפלל ואומר רבה"ע אל תשכח
צרת עשו שעשה לאביו ולקח נשים נכריות
מזבחות מקטרות לע"ז למרוד חיי אבותיו שנא'
ותהיין מורת רוח כו'. זכור הטאתיו על בניו
ועל בני בניו עד סוף כל הדורות שנא' יזכר עון
אבותיו אל ה' וגו' יען אשר לא זכר עשות חסדג).
(פזכ"ה)

[קמא] ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה
למה ליצחק תחילה, אלא על ידי שרבקה
היתה בת כומרים לא היתה מקפדת על טנופת
ע"ו, וזה היה בן קדושים והיה מקפיד לפיכך
ליצחק תחילה, ד"א למה ליצחק תחלה (שהיתה
יודעת מקודם לכן) שהדבר תלוי בה שני' ויאמר
ה' לה שני גוים בבטנך ב) לפיכך ליצחק תחילה,
ד"א למה ליצחק תחילה שדרכה של אשה

(א) דברים ב, יז. ב) בראשית כה. כג. ב) תהלים קט, יד, טז.

עשו ניטלה רשות מיצחק וניתנה ליעקב לכך ייחסו הכתוב. וצ"ע. ובכת"י מעין גנים הגורסא ומאחר שנשא יעקב
אשה נסתלקה נבואה מיצחק וניתנה ליעקב לכך ייחס ויהי עשו בן ארבעים שנה. ונראה דכוונתו דלכך ייחס ויהי
עשו בן ארבעים אע"פ שנשא אשה קודם יעקב לא ניתנה לו הרשות והנבואה מיצחק רק ליעקב כשנשא אשה.
[קמט] בלקח טוב לקמן כו. מו. אהליבמה נקראת, וחזרה להיקרות יהודית, עדה נקראת, וחזרה להיקרות בשמת
להתבשם במעשיה, שנאמר ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי ואת בשמת בת אילון החתי וכו'. ועי' ב"ר
פס"ו ורש"י וישלח לו, ב. וברבי"א וחזקוני שם. ובכת"י רמזי התורה לרבינו יואל בשמת מקטרות בשמים לע"ז מרת
רוח מקטרות מור ולבונה ואהליות ובשמים וזהו מרת. [קמ] שהדבר תלוי בה, י"ג אלא לפי שהדבר תלוי בה, פי'
שילדה בן אחד רשע מפני שהיתה בת רשעים וז"ש ויאמר ה' לה וגו' וי"ג אלא שהדיבור גלוי בה כלומר המקום
גלה לה כבר. עי' לעיל מאמר קצ. בבאור. [וע"פ הפירוש הראשון יש לפרש דברי הירושלמי סוטה שהכאתי לעיל
פכ"ד בבאור מאמר צה. "הדיבור נפלה לה" הפי' מה דכתיב לה ר"ל שזה היא בכלל התשובה על שאלתה ותלך
לדרוש את ה' שהסכה היא ממנה והדבר תלוי בה והיינו ויאמר ה' "לה" שהיא הגורמת לזה ומה שנפל בגורלה
לסכול היא ממנה מפני שהיא בח רשעים], ועי' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ז יש הביטוי "נפל" במוכן "שויך" ולפ"ז
י"ג הפי' הדיבור נפלה לה—שויך לה. ולמד בינה כו' לפיכך ליצחק תחילה. פי' היה לו בינה יתירה להכיר
נשו עשו. (א"א) ועי' יפ"ת ולעיל פכ"ד מאמר קלא. הורו"ג גרם להורו, פי' גרם עשו לאביו לסלק ממנו רוח"ק
וכיון שיצחק היה רגיל תמיד ברוח"ק הרגיש מקודם. והרבינו בחיי כ' ובמדרש מורת רוח מרימות רוח מסלקות
רוח"ק מיצחק ומרבקה והפי' מפני הכעס שעצבון מסלק רוח"ק. עי' בפירש"י. ועפ"ז נחא מה דשאל למה ליצחק
תחלה דהרי כן הוא נכון להקדים יצחק לרבקה, ולפי' השאלה הוא ליצחק היה צריך לשלום ברוחו יותר מרבקה.
וראה במדרש אגדה, וברש"י מלכים ב' יד, כו. [קמא] לפנינו בפרדר"א פמ"ט הנדפס איתא עמד שמואל
מתפלל וחסר כל המשך המאמר והרד"ל נדחק לפרש. ומאמר הנ"ל מובא בילקוט המכריזי תהלים מזמור קט. פי'
בשם פדר"א. ועי' לקמן מאמר ג. ובילק"ש ח"ב רמז תתקנן. כעס לאביו בן כסיל וממר לילדתו (משלי מז כה)
זה עשו שנאמר ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה.

אונקלוס

יונתן בן עוזיאל

ח וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיניו יצחק אביו : וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות	ח וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיניו יצחק אביו : וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות	ח וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיניו יצחק אביו : וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות	ח וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיניו יצחק אביו : וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות
---	---	---	---

רש"י

וכי שמע יעקב אל חזיו וכלך פדנה חרס וכי רעות צנות כנען וכלך גם הוא אל ישמעאל : (ט) אחות נביות. ממשמע שנאמר זה ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות חלף למדנו שמה ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות אחיה ולמדנו שהיה יעקב צאוחו הפרק בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב י"ד שנים היה גדול ישמעאל מילחק וילחק בן ס' שנה בלדת אחוס הרי ע"ד ושנחיו היו קל"ז שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו' נמלא יעקב כשמה ישמעאל בן ס"ג שנים היה ולמדנו מכלן שנטמן צציה עצר י"ד שנה ואחר כך הלך לחרן שהרי לא שהה צציה לבן לפני לידתו של יוסף חלא י"ד שנה שנאמר עבדתיך

תורה שבכ"ל פה

[כז] וירא עשו כי רעות בנות כנען ר' יהושע בן לוי אמר נתן דעתו להתגיר. (צ"כ סז.)
 [כה] וילך עשו אל ישמעאל. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מלתא דאמרי אינשי, מטויר ואזיל דיקלא ברשא, גבי קינא דשרכי, א"ל דבר זה כתוב בתורה, כו' דכתיב וילך עשו אל ישמעאל. (צ"ק 35.)

[כז] וירא עשו כי רעות בנות כנען ר' יהושע בן לוי אמר נתן דעתו להתגיר. (צ"כ סז.)
 [כה] וילך עשו אל ישמעאל. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מלתא דאמרי אינשי, מטויר ואזיל דיקלא ברשא, גבי קינא דשרכי, א"ל דבר זה כתוב בתורה, כו' דכתיב וילך עשו אל ישמעאל. (צ"ק 35.)

[כז] וירא עשו כי רעות בנות כנען ר' יהושע בן לוי אמר נתן דעתו להתגיר. (צ"כ סז.)
 [כה] וילך עשו אל ישמעאל. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מלתא דאמרי אינשי, מטויר ואזיל דיקלא ברשא, גבי קינא דשרכי, א"ל דבר זה כתוב בתורה, כו' דכתיב וילך עשו אל ישמעאל. (צ"ק 35.)

אונקלוס

יונתן בן עוזיאל

עַל-נְשֵׂיוֹ לֹא אֵשָׁה: ס ס ס נְשׂוּדָהּ לִיהָ לְאִיתָוּא: עַל נְשֵׂיוֹ לִיהָ לְאִיתָוּא:

רש"י
 א) לאנתו.
 חרצט עשרה שנה בשתי זנותיו ושש שנים בלחך ושכר הלחן משולד יוסף היה שנחמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגוי ויוסף בן ל' שנה היה כשמלך ומשם עד שירל יעקב למלכים ט' שנים ז' של שבע וז' של רעב ויעקב חמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאה שנה. לא וחשוב י"ד שלפני לידה יוסף ושלשים של יוסף וחשע משמלך עד שזל יעקב הכי נ"ג וכשפירש מאביו היה בן ס"ג הכי ק"ו והוא חומר שלשים ומאה שנה הכי חסרים י"ד שנים הא למדה שאחר שקבל הזכות נטמן צבית עבר י"ד שנים. (חבל לא נעש עליהם בזכות התורה שהכי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה דהיינו מ"ז עד ל"ט כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כזדו וסס כ' שנים צבית לבן ושתי שנים ששה בדך כדכתיב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ופ' רז"ל מזה הפסוק ששה י"ח חדשים בדך צבית הוה צימות הגשמים וסכות הוו צימות החמה ולחשבו הפסוקים שחשבו לעיל משפירש מאביו עד שירל למלכים שהיה בן ק"ל שנים שסס אנו מולאים עוד י"ד שנים אלא ודאי נטמן צבית עבר בהליכתו לצבית לבן ללמד תורה ממנו ובשזיל זכות התורה לא נעש עליהם ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה מדה כנגד מדה. ע"כ ברש"י יסן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעהו, שלא גרש את הראשונות:

תורה שבעל פה

[כח] על נשיו לו לאשה, אמר ר"א אלו הוציאו את הראשונות ופה היה אלא על נשיו כאב על כאב. ד"א כוב על כוב תוספת על בית מלא. (צ"כ סז.)

בפרק מת ישמעאל, דכתיב וירא עשו כי ברך וגו', וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת בת ישמעאל, אחות נביות, ממשמע שנאמר בת ישמעאל, אינו יודע שהיא אחות נביות, מלמד שקודשה ישמעאל, ומת, והשיאה נביות אחיה. (מנילה יד.)

[כט] ויהי אחרי כן וימת שלח בן ארפכשד בשנה ההיא היא שנת שמונה עשרה לחיי יעקב ועשו. ויהי כל ימי שלח אשר חי ל"ג וד' מאות שנה וימת. בעת ההיא שלח יצחק את יעקב בנו הקטן בית שם ועבר וילמוד את מוסר ה' וישב יעקב בבית שם ועבר שלשים ושנים שנה, ועשו אחיו לא הלך כי לא אבה ללכת וישב בבית אביו בארץ כנען. ויהי עשו הולך בשדה כל הימים לצוד ציד בשדה להביא ככה יעשה עשו כל הימים. ועשו היה איש מחשבות ומרמה וצודה את לב כל האדם וגונב את דעתם, ויהי עשו איש גבור חיל בשדה ויהי מימים וילך עשו אל ארץ שעיר לצוד כפעם בפעם וילך ויבוא עד שדה אדום, וישב שם בארץ שעיר לצוד בשדה ימים וארבעה חדשים. וירא שם עשו בארץ שעיר בת איש כנעני ושמה יהודית בת בארי בן עפר ממשפחות חת בן כנען. ויקחה עשו לאשה ויבא אליה בן ארבעים שנה היה עשו בקחתו אותה ויביאה חברונה ארץ מגורי אביו וישב שם. ויהי בימים ההם בשנת מאה ועשרים שנה לחיי יצחק היא שנת חמשים שנה לחיי יעקב בעת ההיא מת שם בן נח בשנה ההיא בן שש מאות שנה היה שם במוותו. ויהי כאשר מת שם וישב יעקב אל אביו חברונה אשר בארץ כנען, ובשנת חמשים ושש שנים לחיי יעקב באו אנשים מחרן ויגידו לרבקה על אודות לבן בת בתואל אחיה, כי אשת לבן היתה עקרה בימים ההם ולא ילדה וגם כל אמהותיו לא ילדו לו. ויזכור ה' את עדינה אשת לבן אחרי כן ותהר ותלד שתי בנות תאומות ויקרא לבן את שמות בנותיו ויקרא את שם הבכורה לאה ואת שם הקטנה

מחלת אמר לו לך והרגת את אחיך ואני אהרוג את אחי ונחיה אומה אחת ונירש את הארץ אמר לו ישמעאל וכי קין אנכי שאהרוג את אחי אין אני שומע לך ולא אהרוג את אחי ולא אירש את הארץ והרשע מחשב שישמעאל יהרוג את יצחק והוא יהרוג את יעקב ויחזור ויהרוג את ישמעאל בדמו ויצחק כיון שלא שמע אליו הלך והניח את מחלת עגונה עד שמת ישמעאל וחזר ונשא מנכיות ולמה בשעת (קידושין) [קידושין] שמה מחלת ובשעת נישואין שמה בשמת דבשימו פתגמוהו דישמעאל ומחלת שנמחל לו על כל עונותיו. ועי' לעיל פכ"ז מאמר קצ. ופרד"א פל"ח הלך אצל ישמעאל וברד"ל שם. וברשב"ם שמות טו. כא. — וראיתי להעיר כאן מהמבואר לעיל פ"ג מאמר ע. מספר התגן דאות ה' במלת אברהם בפסוק שלפנינו הוא מאותן שיש להן ד' קרני ולא דבקיין. ראה לעיל פ"א מאמר ריא. ובכת"ו רמזי התורה ל"י ואל כותב בת ישמעאל בן אברהם מוכתר בתגין כלומר מיוחסת לקח, שהוא מזרע אברהם לכך אברהם מוכתר ומצויין. [כח] תני ויצא א. אנדב"ר פמ"ד ויקח את מחלת הוסיף צרה על צרה הוה דרך אויל ישר בעיניו. דורש מחלת לשון כאב, הראשונות היו רעות והשניות כמו כן וי"ג כוב על כוב קוצים על קוצים. תוספתא על בית מלא, ביתו היתה מלאה נשים נכריות והוא הוסיף לקחת (פ"י ב"ר). ובשכ"ט כוב על כוב כלומר על חסאתו הוסיף פשע. עי' פריש"י. ובמדרש החפץ כתיב על נשיו לו לאשה שהיתה מכשפת כמותן. ובשכ"ט לו לאשה מין במינו אין צדיק מדבק אלא בצדיקים כמותן. כלעיל מאמר כה.

יונתן בן עוזיאל

אונקלוס

וַיַּעֲקֹב בְּנָוִי : א * וְאֵלֹן
 ויחוסין ויעשו הוא דמתקרי
 אָדוֹם : ב עֵשׂו נָסִיב יַת
 נָשׁוּי מִבְּנֵי בְּנֵי יַת עֵדָה
 בְּרַת אֵלֹן חִיפָאָה וַיַּת
 אֶהְיִיבְמָה בְּרַת עֵנָה בְּרַת
 צְבָעוֹן חִיפָאָה : ג וַיַּת
 בְּשֵׁמַת בְּרַת יִשְׁמָעֵאל

עֵשׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָוִי : א * וְאֵלֹן
 תולדות עשו הוא אָדוֹם :
 ב עֵשׂו נָסִיב יַת נְשׁוּי
 מִבְּנֵי בְּנֵי יַת עֵדָה בְּרַת
 אֵלֹן חִיפָאָה וַיַּת אֶהְיִיבְמָה
 בְּרַת עֵנָה בְּרַת צְבָעוֹן חִיפָאָה :
 ג וַיַּת בְּשֵׁמַת בְּרַת יִשְׁמָעֵאל

(א) אדומאה. (ב) אהליבמה. רש"י

בְּנָוִי : פ לו * וְאֵלֶּה
 תְּלֻדֹת עֵשָׂו הוּא אָדוֹם :
 ב עֵשָׂו לָקַח אֶת-נְשָׁיו
 מִבְּנֹת בְּנֵי יַת-עֵדָה
 בֶּת-אֵלֹן חֲתָנִי וְאֶת-
 אֶהְיִיבְמָה בֶּת-עֵנָה בֶּת-
 צְבָעוֹן חֲתָנִי : ג וְאֶת-בְּשֵׁמַת

מנלל יעקב זמכרתו ק"ח) : (=) עדה בת אילון. היא צשמת צת אילון ונקראת צשמת על שם שהיתה מקטרת צשמים לע"ז : אהליבמה. היא יחודית והיא כונה שמה יחודית לומר שהיא כופרת צע"ז כדילהטעות את לביו: בת ענה בת צבעון. אם צת ענה לא צת לצעון, ענה צנו של לצעון, שנאמר ואלה בני לצעון ואיך וענה? מלמד שצא לצעון על כלתו אשת ענה וילדת אהליבמה מבין שניהם וכדועך הכתוב שכלן בני מנזרות היו: (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מנחת? תורה שכעל פה

הלך אצל מינו שכולן שמופין בזמה. את עדה, דיעדי מינה. אהליבמה, שנעשית כבמה, כל הרוצה לעלות עליה עולה. (מדגש החפן כ"י)
 וה' אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי, אם בת ענה לאו בת צבעון, אלא מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה והוליד אהליבמה. (צ"ר פג.)
 ו' בשמת, דבסימו פתגמהא עלוהי. (מדגש החפן כ"י)

א' ואלה תלדותי, לא פסל את הראשונים, (לקח טוב)
 ב' ואלה תלדות עשו, למה חסר? לצמד שאין זכות אבות נזכרת להם. (מדגש חסר ויחר)
 ג' ואלה תלדות עשו, נתעסק בייחוס בני עשו, ואלה תולדות עשו להודיע נוולן, שאת מוצא שהן בני זמה. (המחומל וישג א.)
 ד' עשו לקח את נשיו מבנות כנען,

סופה יג. ותוסי גיטין נה. ופדר"א פל"ט.
 הראשונים שהן כשרין מהן אלא להוסיף עליהן, ולמה יחסן כדי לגלות פגם פסולתן. ועי' חזקוני, ובכתי' רמזו ר"י ואלה תולדות עשו הוא אדום, סימן לשפיוכות דמים, וזהו אדום. ובלק"ט הוא אדום וארצו אדומה וגבוריו אדומים. וראה לעיל פכ"ה אות קצב, ולקמן אות כא. [ב] נדפס בפלישת סופרים דף לו. וראה לעיל פכ"ה אות מח. ופ"ה יא. ובאדר"ג נ"ב פל"ה. ובזח"א קעו. [ג] לעיל אות א. ולקמן אות ה. ובכתי' ילקוט מעין גנים ואלה תולדות עשו הוא אדום, (לצמדך) ויחוסין שהן בני זמה, (ולצמדך) שעמלק שהם זרע בני עשו מצוה עלינו למחות זכרם, שנאמר תמחה את זכר עמלק. וראה לקמן אות לה. בבאורי. [ד] לעיל אות ג. דיעדי מינה, ראה לעיל פ"ד אות קלב. מב"ר וברשי"ר שם דפי' מוסרת מאצלו דהיתה רק לפריה ורביה, ויש מפרשים עדה לצורך עדיו הריון ותהר מתרגמינן ואדיעות. ובכתי' רמזו ר"י עדה בת אילון חתני, היא בשמת בת אילון הנזכרת בפרשת ואלה תולדות יצחק, כי היתה כעין זונה מתקשטת בעדי עדיו ומתבשמת בבשמים, וזהו עדה וזהו בשמת לשון עדי ובשמים. עוי"ש עדה, תרגום ויסר ואעדו כלומר הסירה עצמה מעשו לזנות עם אחרים לכך לא נאמר בה (כפסוק מז) אשת עשו. אה"ל ב"מ, בשכ"ט שהיתה עושה אהלה בטה מלואה ומזנה שמה. ובכתי' רמזו ר"י אהליבמה מקטרת בכמה. ובלק"ט כי עדה בת אילון היא בשמת בת אילון, ואהליבמה בת ענה היא אהליבמה בת בארי כי עין ובאר אחד היא.
 [ה] בכ"ר דרוש כן על הפסוק יד. ואלה היו בני אהליבמה וגוי. וכ"ה בתנחומא וישב א. ובשכ"ט כשם שבא צבעון על אמו כך בא על כלתו ולא נתברר לפני הדור אם היא בת הבעל או בת הבעל ומה שרוב מקומות כתב בת ענה לפי שרוב בעולות אחרי הבעל. ובתרגום הפשיטא ושמוני ברת ענה בר צבעון. ועי' בראב"ע. ובכתי' אור האפלה בת ענה בת צבעון שעשת מעשה ענה וצבעון. [ו] ראה מ"ש לעיל פכ"ה אות כו. כו.

בַּת־יִשְׁמָעֵאל אַחֹת נְבוֹת : ד וַתֵּלֶד עֵדָה לַעֲשׂו אֶת־אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמֶת יִלְדָה אֶת־רְעוּאֵל : ה וְאַהֲלִיבָמָה יִלְדָה אֶת־יַעֲיִשׁ * וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קָרַח אֱלֹה בְּנֵי עֲשׂו אֲשֶׁר יִלְדוּ־לּוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן : ו וַיִּקַּח עֲשׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בְּיָתוֹ

אונקלוס

אֶחָתֶיהָ הַנְּבוֹתִית : ד וַיִּלְדֵת עֵדָה לַעֲשׂו ית אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמֶת יִלְדֵת ית רְעוּאֵל : ה וְאַהֲלִיבָמָה * יִלְדֵת ית יַעֲוִשׁ וַיֵּת יַעֲלָם וַיֵּת קָרַח אֵילָין בְּנֵי עֲשׂו דְאִיתִילִידוּ ב) לִיה בְּאֶרְעָא דְכְנָעַן : ו וַדְבַר עֲשׂו ית נְשׁוּהֵי וַיֵּת בְּנוֹהֵי וַיֵּת בְּנִתֵיהָ וַיֵּת כָּל נַפְשַׁת בֵּיתֶיהָ וַיֵּת בְּנִתֵיהָ וַיֵּת כָּל בְּעִירֶיהָ וַיֵּת כָּל קְנָנֶיהָ דְקְנָנָא א) וְאַהֲלִיבָמָה. ב) דִּי אִיתִילִידוּ. ג) דִּי קְנָא.

וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בְּיָתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת־

רש"י

* יעוש קרי.

מלנינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלים לכן עונותיך, גר שנתגייר, ובעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מוחלת שנחלו עונותיו [עונותיה]: אחות נביות. על שם שכוף השיאח [נו] משמת ישראל נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה מנזר כי כהן אלפיז כי כהן על אשת אלו אל חליוצמו אשת עשו שכרי הוא מנוי עם אלופי אלפיז וכן חלופי פה תורה שבעל פה

ו] את יעיש, יעוש קרי יעיש כתיב. (מסוכה) ו] נפשות ביתו, בעשו כ' שש נפשות וכתוב בו נפשות הרבה, שנאמר ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו וביעקב כשבעים נפש וכ' בו נפש אחת, ויהי כל נפש ויצאי ירך יעקב שבעים נפש) וכשבעים נפש ירדו אבותיך מצרומה ג) אלא עשו שהוא עובד לאלהות

ו] אליפז, שניבא בימי איוב ריעו. (שכל טוב) ו] ואהליבמה ילדה וגו' ואת קרח, הה"ד כי אני חשפתי את עשו גליתו את מסתריו א), ר' סימון אמר קפיות בצליה, כל כך למה גליתו מסתריו בשביל לגלות את הממזרים שבו וכמה ממזרים העמיד רב אמר שלשה, ר' לוי אמר ארבעה, ר' לוי אמר הדין קרח דהכא ממזר הוא. (ז"כ פ.) א) ירמיה מט, י. ב) שמות א. ה. ג) דברים י, כב.

ופכו אות קלם. בבאור וצרה לכאן. [ז] ראה בתיב"ע ורש"י איוב ד. ובכתי"י הווקח ע"ח אלפיז נקרא שמו כן לפי שהיה אומר לעו העשויה מזהב אלפיז. [ח] שלשה, אהליבמה מצבעון ומענה כלעיר אות ה. תמנע משעיר וסאלפיז כלקמן אות יח. ענה משעיר ומצבעון כלקמן אות לט. ולר' לוי ארבעה היונו קרח שהיה מעשו ומאלפיז כלקמן אות כג. וראה לקמן אות יח. וי"ג בכ"ר קרח דהכא ממזר הוא הכא עביד לקרח בריה דעשו והכא עביד בריה דאלפיז מלמד שכא אלפיז על אהליבמה אשת אביו וילדה קרח. ועי' רש"י סוטה יג. מובא בפ"י הרוב"א כאן דמפרש בגמ' שם דתרי קרח הוי. ובפ"י הראב"ע ורש"י. [ט] במדרש הבאור כתי"י כתיב יעיש וקרינן יעוש שבמקום קוראין לו יעיש ובמקום קוראין לו יעוש. ובכתי"י רמזי ר"י יעוש קרי יעיש כתיב ביו"ד רמז על עשר עשיות שבפרשת אחרי מות גבי עריות ואלו הן כמעשה ארץ מצרים לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען לא תעשו, ולא תעשו, עשו אנשי הארץ, אשר יעשה, העושות, לבלי עשות, אשר נעשו לפניכם, הרי יו"ד עשיות וזהו יעוש, היה חשוד בכל אלה. ד"א יעוש עושה מעשה אחרים לעבירות. ועי' בכע"פ. ובשכ"פ יעוש ובנה כעש ביתו, ואת יעלם שהעלים עינו מדרכי יוצרו, ואת קרח שהקריח והפריע עצמו מעול יוצרו. [י] בלק"פ שמות א, ו.

ל ועבד להון משתתא ואכלו ושתיאו: לא ואקדימו בצפרא וקימו גבר לאחוי ופסג מתנא דחמריה ויהב פסגא חדא להום לסהדו וצלי עליהם יצחק ואתרווחו ואלונגו יצחק ואזלו מלוותיה בשלם: לב והוה ביומא ההוא ואתו עבדי יצחק ותנו ליה על עיסק בירא דחפסו ואמרו ליה אשפחנא מוי: לג וקרא יתיה שבעה בגין פן שמא דקרתא ביר שבוע עד יומא הדין: לד והוה עשו בר ארבעין שנין ונסיב איתא ית יהודית ברת בארי חיתתאה וית בשמת ברת אילון חיתתאה: לה והוון לה והוון סרהבינין ואפחת רוח בפולחנא נוכריא ולא מגחנן בפולחנא נוכראה ומתבוינן לאמרדא הוון מקבלין אולפן לא מן יצחק ולא מן רבקה: בעובדיהוון בישיא ליצחק ולרבקה: א והוה פד סיב יצחק וכהיין עינוי מלחמי דכד

פ' יונתן

(לא) ופסג מתנא וכו'. פי' חתך מתנא של חמור לשני חלקים ולקח א' לעצמו ואחד נתן לו לסמיך כרימת ברית וזהו דמייב בשמאל ויקח דוד את מתנא האמה

מיד פלשמים כמנואר בפרד"א: (לה) והוון פגחנן. כבר פירשמי שהיא לי השתמואה:

אבן עזרא

רמב"ן

(לג) באר שבע. נקרא כן על צ' דברים. או היא עיר אחרת: (לד) יהודית. שם ולא הוליד ממנה: ובשמת. היא עדה ויש לה צ' שמות וזמקרא נמלאין למאות כן: (לה) מרת רוח. כל אחת מהן. וי"א מל' סורר ומורה ועל דעמי שהוא מגזרת מרה כלענה כטעם מרירות נפש וכן כחזו כי רעות צנות כנען ונכתבה זו הפרשה שישמרו צני ישראל מצנות כנען:

בינותינו. שנבא עתה עמך באלה להחרים על כל מי שיעבור על הברית, כטעם לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו (דברים כט יא): ויתכן שהיה אברהם גדול מאד ורב כח, שהיו בביתו שלש מאות איש שולף חרב ולו בעלי ברית רבים, והוא גם בן חיל אשר לבו כלב האריה ורדף ארבעה מלכים גבורים מאד ונצחם, וכאשר ראו הצלחתו כי היא מאת האלהים פחד ממנו מלך פלשתים פן יכבוש ממנו מלכותו, ונקל זאת ממלחמת ארבעת המלכים. אולי שמע עוד דבר השם שנתן לו הארץ, ולכן בא עמו בברית והשביעו אם תשקור לי ולנכדי, כי היה שקר אם ימרוד על המלך, וחשב כי אפשר שיחיה אברהם עד מלוך נכדו. וכמעשה אבות עשו בנים, כי היה יצחק גדול כאביו ופחד המלך פן ילחם בו בגרשו אותו מארצו:

לב. ויבואו עבדי יצחק ויגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו. הוא האמור בו למעלה (בפסוק כה) ויכרו

ספורנו

בעל המורים

(לג) ויקרא אותה שבעה. קרא את הבאר שבעה מפני שהיה מקום שביעי שבו חפרו באר. ג' של אברהם שסתמו פלשתים כאמרו וכל הבארות סתמו פלשתים ולא יאמר כל בפחות מג' וג' של יצחק שהן עשק שטנה ורחובות וזה היה הד' שקראוהו שבעה: על כן שם העיר באר שבע. בסגול מורה על השבועה ולא חשב יצחק להשיא לו ולאחיו נשים הגונות: ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי. ולא הקפיד יצחק על נשואי החתיות כמו שעשה אביו: (לה) ותהיינה פורת רוח. היו לתער וסכין מקצר

(לג) שבעה. כנגד אלוס על כן כולס כמי שמה או שם וכלן כמי ויקרא אותה שבעה ולא כמי שם משום קטן נמתך נגוים ולא שם לו על פני סוף: (לד) בארי. צ' נמסו' הכל צמ נארי הסמי. ואיך ועל מספר השבעה אבל בימי אברהם היה שם העיר באר שבע

רשב"ם

דעת וקנים

(לג) על כן שם העיר באר שבע. ואין זו אותו באר שבע של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתיב ויבא באר שבע אשר ליהודה: (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה. ואז היה יצחק בן מאה כי בן ששים היה בלדת רבקה אותם. להודיענו בא מה שכתב אחריו ויהי כי זקן יצחק. ויקח אשה את יהודית כו': (לה) ותהיינן פורת רוח. לפי שעתיד לומר אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה לכך הוצרך לפרש תחלה מרת רוח. כמו מן עושה לזכר יאמר

שעדיין אמה שואל שכר כך אמר לו אצמלך ליחמק חסד גדול עשית ממך ששלמתוך בשלוס כי דרכנו להיזק כל הנא:

אור החיים

מנא מקור הצרכות לחול עליך צרוז טוב. וצאופן זה השביעו בכל תוקף שאין מציאות להחיר אצל זולת זה היה יכול להחיר: והגם דאמרינן צפרק השולח (דף מו.) לסצרת חכמים

שחולקים על ר' יהודה שטעם שלא הכו ישראל הגזעונים הוא משום קדושת השם, ופירש רש"י שלא יאמרו הנכרים עצרו על שבועתם, הרי דהגס דישנה להחמה לצד דהוי חילול ה' דצבר לא יחיר, אין זה מעיקר התורה אלא גדר

וְאֵל־אִמּוֹ וַיִּלְךְ פַּדְנָה אָרָם: ח וַחֲזָא עֵשׂוֹ אֶרֶי בִישָׂא
 ח וַיֵּרָא עֵשׂוֹ כִּי רָעוֹת בְּנֹת כְּנַעַן
 בְּעֵינָי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיִּלְךְ עֵשׂוֹ לֹת
 אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מַחְלַת |
 בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אֲבָרָהָם אַחֹת
 נְבִיּוֹת עַל־נָשָׂו לֹ לְאִשָּׁה: ס ס ס

תולדות אהרן וירא עשו מגילה יז. ויפך
 עשו. מגילה יז. ב"ק צב:

ק"ו פסוקים, על"ו סימן. ומפטרין משא דבר ה' במלאכי סימן א':

רש"י

שפתי חכמים

(ט) אַחֹת נְבִיּוֹת. ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות לאלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשואה נביות אחיה ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב. ש"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם הרי ע"ד ושנותיו היו קל"ז שנה' ואלה שני חיי ישמעאל וגו' נמלא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה ולמדנו מכאן שנטמן צבית עבר י"ד שנה ב ואח"כ הלך לחרן שהרי לא שהה צבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה שנא' עבדתיך י"ד שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצלחך ושכר הצלחך משנולד יוסף היה שנה' והי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' ויוסף בן ל' שנה היה כשמלך ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים ז' של שובע וז' של רעב ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה. לא וחשוב י"ד שנה שלפני לידת יוסף ול' של יוסף וט' משמלך עד שבא יעקב הרי נ"ג וכשפירש מאציו היה בן ס"ג הרי קט"ז והוא אומר שלשים ומאת שנה הרי חסרים י"ד שנים הא למדת שאחר שקבל הצרכות נטמן צבית עבר י"ד שנים. (אבל לא נעגש עליהם בזכות התורה שהרי לא פירש יוסף מאציו אלא כ"ג שנה דהיינו מ"ז עד ל"ט כנגד כ"ג שפירש יעקב מאציו ולא כבדו והס' כ' שנים צבית לבן ושתי שנים ששהה בדרך כדכתיב ויבן לו בית ולמקומו עשה סכות ופי' רז"ל מזה הפסוק ששהה י"ח חדשים בדרך צבית הוה בימות הגשמים וסכות הוה בימות החמה ולחשבון הפסוקים שחשבונו לעיל משפירש מאציו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים אלא ודאי נטמן צבית עבר בהליכתו לצבית לבן ללמוד תורה ממנו ובשביל זכות התורה לא נעגש עליהם ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ג שנה מדה כנגד מדה ע"כ מלאמי ברש"י יסן): **על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כבר וק"ל) שלא גרש את הראשונות: חסלת פרשת תולדות**

שיש לישב בכמה אנפי כפירושי המפרשים וע"ש, אבל לא ידע איזה הוא אמיתי לישב הפשיטות של מקרא, ועיין בצד"ל: ב וקשה דמאי שנא דנקט הכא עבר ולעיל גבי לדרוש את ה' (כ"ה כ"ב ד"ה וחלך), נקט שם, וגבי ויתרוצצו (שם) נקט שם ועבר, וי"ל דכיון שנקט סתם ויתרוצצו ללמד ולהורות דכשהלכה אצל בתי מדרשות היה יעקב מפרסם לצאת ושם ועבר שתי מדרשות היו, דכתיב (לעיל כ"ה כ"ז) ויעקב איש תם וישוב אוהלים, ופירושו מסתמא על שניהם נאמר, וגבי וחלך לדרוש את ה', הואיל והלכה אל אחד וראי הלכה לשם דהוא היה אבי אביו של עבר והיה גדול ממנו, ומה שנקט הכא עבר לבד משום דשם כבר מת היה באותה שעה: חסלת פרשת תולדות

אבן עזרא

וכאשר שמע עשו שצריך יצחק עוד את אחיו ולזה שלא יקח אשה מבנות כנען הלך אל דודו ולקח בתו ושמה בשמת גם מחלת כמו יתרו שהוא על דעתי חובב:

ספורנו

(ח) כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו. וחשב שזה היה מפני שהן מנגרות לרצונו כאמרו ותהיינה מורת רוח. הלך אל

ישמעאל ובזה הודיע שהיה יצחק יכול למחות בעשו כשנשא הכנעניות אם היה נותן לבו כמו שהעירתהו עתה ורבה על יעקב:

יונתן בן עוזיאל

תקנו

אָרם: ה וְחָמָא עֲשׂוּ אַרוּם בִּישׁוּן בְּנִתְהוּן דְּכְנַעְנָאִי קָדָם יִצְחָק אָבוּי: ט וְאוּל עֲשׂוּ לוֹת
יִשְׁמַעְעָל וְנִסִּיב ית מַחֲלַת הוּא בְּשִׁמְתַּת בַּת יִשְׁמַעְעָל בַּר אַבְרָהָם אַחֲתִיהָ דְנַבִּיּוֹת מִן אַמִּיהָ
עַל נְשׁוּי לִיהָ לְאַנְתּוֹ: ס ס ס

פ"י יונתן

(ט) מחלת היא בשמת. פי' צלמת שמה צמנת ונקלחת מחלת שנתן דעמו להתגייר ומחלו עונותיו כדאי' בילקוט:

רשב"ם

מבנות כנען גזל ממני ברכת אברהם ולקח את בת ישמעאל ממשפחת אברהם חשב בלבו שמה מעתה אזכה לנחלת אברהם: (ט) אחות נביות. לפי שהיה ראשון שבבני ישמעאל קורא אותה אחות נביות וכן ותקח מרים הנביאה אחות אהרן. לפי שאהרן נולד קודם משה קורא לה אחות אהרן אבל במקום שהזכיר משה ואהרן בפסוק אחד קורא אותה אחותם כדכתיב ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם וכן ואחות לוטן תמנע. לפי שהיה ראשון כדכתיב לוטן ושובל וצבעון וענה:

אור החיים

ואופנה כי הלך צמנות אציו ואמו, וגם למנות קיחת אשה, וגם צרכוהו בשלחם אותו, כי לצד זה לא רדפו שידע שימנע מידו היותו הולך לצ' מנות כיבוד אב ואם ולקיחת אשה. והגם שלח אליפז כאומרם ז"ל, אפשר שנתן כי הוא נולד צדק ליעקב, ומעשה אבות עשו צניס אשר קדם צדקן לישראל, ומשע עשו כי גדול כח אליפז מכחו צנחנות רדיפה צדקן ליעקב וצניו: ה. ויהא עשו כי רעות וגו'. יגיד הכתוב כי לא חש

מנחת שי

והרי"ש בשוא לבדו במקצתן. ומקצתן בשוא ופתח וכבר כתבתי מזה בריש פרשת לך לך: (ט) את. במקף: מחלת. הנוסחא בספרים מדייקים ובדפוס קדמון המ"ם בקמץ וכן כתב אור תורה. והח"ת בשוא ופתח בכל הספרים והמדפיס כתבו בשוא לבדו וכבר השיג עליו בעל אור תורה:

הפטרות תולדות בתרי עשר במלאכי פרק א

א מִשָּׂא דְבַר יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מְלָאכִי: ב אֶהְבְּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאָמַרְתֶּם
בְּמָה אֶהְבְּתָנוּ הַלּוֹא־אֵח עֲשׂוּ לִיעֶקֶב נְאֻם־יְהוָה וְאֶהֱבֶה אֶת־יעֶקֶב: ג וְאֶת־עֲשׂוּ
שְׂנֵאתִי וְאִשִּׁים אֶת־הָרִיו שְׂמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מְדַבֵּר: ד כִּי־תֹאמְרוּ אָדוּם

רד"ק

רש"י

(א) משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי. חגי זכריה ומלאכי הם שנבאו בבית שני ובחגי זכריה נכתב זמן נבואתם ובמלאכי לא נכתב ואפשר שהיה האחרון שבהם וכן יראה כי לא נזכר בדבריו בנין הבית כמו שנזכרו חגי וזכריה כמו שכתוב והתנבאו חגי וזכריה בר עדוא נביאיא ואמר יושבי יהודאי בנין ומצליחין בנבואת חגי נביאה וזכריה בר עדוא ורז"ל אמרו מלאכי זה עדוא ולא מצאנו בשום מקום שקראו נביא אלא עדוא הסופר ופי' אל ישראל להוכיחם על מעשיהם כי הדור העולה מבבל היו רובם מחזיקים במעשים שאינם טובים שהיו נושאים נשים נכריות כמו שהוכיחם עדוא בזה וכן מלאכי הוכיחם בזה כמו שאמר ובעל

בת אל נכר וכן בחלול שבתות לא היו נזהרים ובדברים אחרים כמו שכתוב בספר עדוא. (ב) אהבתי אתכם, ואמרתם במה אהבתנו. פי' ואם תאמרו במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב אחים היו בני יצחק אוהבי ובחתי ביעקב ובזרעו אחריו אף על פי שהם מכעיסים אותי ונתתי לזרע יעקב הארץ אשר נשבעתי לאברהם וליצחק. (ג) ואת עשו שנאתי. לפי מעשיו ומעשה זרעו אחריו ולא רציני שיחלקו עם אחיו יעקב בארץ כנען ונתתי לו לירושה הר שיעיר ולזרעו אחריו וכשהרכו להרע לישראל ושמוחו בתרובם ובגלותם שנאתים. ואשים את הריו שממה. לפי שנקראת ארצו הר שיעיר אמר הריו ואף על פי שארצכם היתה שממה גם כן אתם שבתם אליה והנכם יושבים בה אבל הם לא ישובו לארצם לעולם כי לעולם תהיה שממה ולתנות מדבר הנה תראו כי אהבתי זרע יעקב ושנאתי זרע עשו. לתנות מדבר. שישכנו בארצם תנים ובנות יענה כמו במדבר.

חברון די דר תמן אברהם
 ויצחק: כח ויהיו ימי יצחק
 מאה ותמנן שנים:
 כט ואתנגיד יצחק ומית
 ואתבניש לעמיה סיב
 ושבע יומין וקברו יתיה
 עשו ויעקב בנותיה: א ואלין
 תולדות עשו הוא אדום:
 ב עשו נסיב ית גשוהי
 מבנות בנען ית עדה בת
 אילון התאה וית
 תולדות אהרן ויקברו אותה: כז

הוא חברון אשר גר שם אברהם
 ויצחק: כח ויהיו ימי יצחק מאה
 שנה ושמונים שנה: כט ויגוע יצחק
 וימת ויאסף אל-עמיו זקן ושבע
 ימים ויקברו אתו עשו ויעקב
 בניו: פ לו א ואלה תלדות עשו
 הוא אדום: ב עשו לקח את-נשיו
 מבנות בנען את-עדה בת-אילון ואת-

רש"י

שפתי חכמים

(כט) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה שנא' ויצחק בן ששים שנה וגו' ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב אם תוליד ששים מק"פ שנה נשארו ק"ך ויוסף נמכר בן י"ז שנה ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב כי"ד בן ששים ושלוש נחזקין. י"ד שנה נטמן צדיק עזר הרי שנעים ושבע וארבע עשרה ענד צאשה וצוקף ארבע עשרה נולד יוסף שנא' ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי תשעים ואחת. וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי מאה ושמונה (עוד מפורש מן המקרא משנמכר יוסף עד שנא יעקב מצרימה כ"ב שנה שנא' ויוסף בן שלשים שנה וגו' וז' שנים שזע ושנים רעב הרי כ"ב וכתיב ימי שני מגורי ק"ל שנה נמלא יעקב במיתתו ק"ח): (ב) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת ע"ש שהיתה מקטרת בשמים לעזרת אליהם:

ארבע שהוא שם אדם, מדכתיב ותמת שרה בקרית ארבע (לעיל כ"ג ב) שמע מינה שקרית ארבע הוא שם המקום, והה"א שבמלת הארבע דכתיב הכא הוא במקום של, כלומר איל מישור של קרית ארבע, וכמו שמפרש רש"י בעצמו אחר זה וק"ל:

ספורנו

בעל הטורים

אמר מלאך ה' וכן הורו האחרונים: (כז) אשר גר שם אברהם ויצחק. כי אמנם זכרון חסדי הצדיקים בארץ מגוריהם מטיב לבניהם שם טוב ואהבת חסד בעיני יושבי הארץ הפך הרשעים שנאמר בהם הכינו לבניו מטבח בעון אבותם כל יקומו ויירשו ארץ: (א) אלה תולדות. ענינו ומקרו כענין מה ילד יום:

(כט) זקן ושבע ימים. ג' נמסו צלחן וצאיוז שניהם צדיקים וכן צאצאיהם זקן ושבע וצדיקים נאמר כן לשבח ונרשעים לגנאי אם ילוד אשה קר ימים ושבע רוגז:

רשב"ם

בשמת בת אילון נקראת כאן עדה בת אילון ומחלת בת ישמעאל נקראת כאן בשמת. לכן יש לומר יהודית בת בארי מתה בלא בנים אבל בת אילון ובת ישמעאל היו להם בנים המפורשים כאן ואהליבמה בת ענה בת צבעון החוי לקח אח"כ אחר שהלך לו לשבת בהר שעיר ונתחתן בבני שעיר החוי ככתוב לפנינו כי אהליבמה היתה בת ענה בת צבעון בן שעיר החורי וגם תמנע פילגש אליפז כתובה שם בבני שעיר. ולפי שאהליבמה אשתו אחרונה היתה לפיכך מזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות האלו

(כט) עשו ויעקב. לפי שהיה בכור ויעקב היה חולק לו כבוד הקדימו הכתוב. אבל בקבורת אברהם הקדים הכתוב יצחק לישמעאל לפי שהיה בן השפחה: (ב) עשו לקח את נשיו מבנות בנען. המדרקד יתן לב כי בפ' ראשונה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת בארי החתי. בשמת בת אילון החתי מחלת בת ישמעאל. ובפ' זו לא הוזכר בת בארי כלל לא שמה ולא שם אביה. אבל אילון וישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות הוזכרו שהוחלפו שמות הבנות כאשר מצינו בכמה מקומות

מנחת שי

(כז) אשר גר שם. הגימ"ל במאריך כמו שכתבתי בפ' בראשית על כי שת לי וכן הוא בספרים מדויקים כתיב:

לממרא קרית ארבע הוא חברון דדר תמן אברהם ויצחק: כה והו' יומי יצחק מאה ותמנן שנין: כט ואתנגיד יצחק ואתכנש לעמיה סיב ושבע יומין וקברו יתיה עשו ויעקב בנוי: א ואלין ייחוסין דעשו הוא דמתקרי אדום: ב עשו נסיב ית נשוי מפנת פנען ית

אבן עזרא

רמב"ן

סס כי בנימין נולד צאריך כנען והכתוב כתב על הרוב ורבים אראה לך עוד כמוהו:

בניו ולא ינחל עמהם, אבל ימנה עמהם ויהיו שנים עשר, והוא ימנה ראשון. ולכך עשה משתי הפרשיות פסוק אחד, כי אף על פי שהוא תחלת ענין, שבא למנות השבטים משנולדו כולם, רמז כי ראובן לא נדחה במעשהו:

(כט) ויגוע יצחק. וכאשר מת יצחק ונאסף אל עמיו קברו אותו עשו ויעקב כאשר נולדו ולמעלה אמר יצחק וישמעאל צעזור היות ישמעאל בן השפחה:

ועל דרך הפשט יתכן שבלבל ראובן יצועי בלהה מפחדו שלא תלד ליעקב עוד, כי הוא הבכור, וחשב לקחת שני חלקים ויפסיד יותר מכל האחים, ולא פחד מאמו כי זקנה היתה, ואולי מתה זלפה, או חשש לכבוד אמו בעבור היותה שפחתה. ולכן נטלה ממנו הבכורה מדה כנגד מדה, וזהו טעם ויהיו בני יעקב שנים עשר, כי לא הוליד אחרי כן:

(א) הוא אדום. הוא אפי אדום. ואל תמנה על עדה וצממת שיש לה צ' שמות כי כן סס אס אציה גם סס אציה דצרי הימים איננו כמו צספר מלכיס כי שני שמות היו לה גם לאציה: וטעם ואלה שמות בני עשו על בני בניו:

יעקב שנים עשר, כי לא הוליד אחרי כן:

כח. ויהיו ימי יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק, לשון רש"י. וכבר כתבתי (לעיל יא לב) שזה מנהג הכתוב בכל הדורות, יספר ענין האדם ותולדותיו ומיתתו, ויתחיל בתולדות הדור האחר. וראוי היה להקדים מיתת יצחק לתולדות יעקב, כאשר עשה באברהם ובכל דורות הראשונים, אבל יתכן הכתוב להגיד כי יצחק מת בשיבה טובה זקן ושבע ימים אחרי ששב אליו בנו המבורך, הנוחל מעלתו, וקברוהו בכבוד עשו ויעקב בניו גדולי העולם. ולא הוצרך להזכיר כי קברוהו במערת המכפלה, בעבור שהזכיר כי היה בעיר ההיא, ואנה יקברוהו רק בקבר אביו:

ב-ג. עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת (לעיל כו לד) על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה. ואהליבמה היא יהודית, אותו רשע כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודה זרה כדי להטעות את אביו. בשמת בת ישמעאל. ולהלן הוא קורא לה מחלת (לעיל כח ט), מצאתי בהגדת מדרש ספר שמואל (פרק יז) שלשה מוחלין להם על כל עונותיהם, גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו לו עונותיו. כל זה לשון רש"י:

והנה לא נתן טעם באבי אהליבמה שנקרא שם בארי, וכאן ענה, ובשמת בת ישמעאל יהיה שם העצם, והוא שם תואר לקטור הבשמים. ובבראשית רבה (סו יג) אמרו נתן עשו דעתו להתגייר, מחלת, שמחל לו הקב"ה על עונותיו, בשמת, שנתבשמה דעתו עליו. והנה שניהם תאר, אין שם העצם נודע בס. ולכך אמר רבי אברהם כי היו לה שני שמות וגם לאביה:

ויתכן לומר כי השתים נשים ההם מתו בלא בנים, אולי נענשו בעבור שהיו מורת רוח ליצחק ולרבקה, ונשא אחות אשתו בת אלון, ואחרת, אהליבמה בת ענה, אבל בת ישמעאל אחות נביות, בעבור שהיה לה

אור החיים

או אפשר להיות שלא הביא עמו חיים עד העקידה לא הזכיר צו חיים:

א. הוא אדום. אמר כן ג' פעמים צפרשה זו, להיות שנסבע ה' לאבד אדום, לזה הזכיר עשו כי הוא אדום. והזכיר העיר דכתיב (להלן פסוק ח) צהר שעיר [עשו] הוא אדום, אס אינו ענין לעשו מנהו ענין לעיר עצמה. והזכיר בני עשו כי הם אדום דכתיב (להלן פסוק יט) ואלה אלופיהם הוא אדום, לומר כי כולם ידלקו באש של בית יעקב ללד שכולם נקראים אדום, אשר נתן ה' לישראל, וגם עשו עצמו, והוא רמוז דצרי רבותינו ז"ל (ירושלמי מדרס ג ח) שאמרו עמיד עשו להטעוף בצליית ויבא וישב בין הצדיקים והקב"ה מושכו משם וכו' דכתיב (עובדיה א ד) ואם בין

הגון דכתיב צסמוך וישכב את צלה, כי לא שכב ממש, והראיה שחזר ומנאו עם שאר אחיו, דכתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר, ולזה רשם ואמר צכור יעקב כי הוא צכור יעקב, ולהיותו טיפה ראשונה של יעקב, צמינה זו תשרש צו הרחקת המיעוב ולא תחשדנו:

כח. ויהיו ימי יצחק וגו'. טעם שלא הזכיר חיים צלחוק כמנהג הכתוב צאברהם ויעקב, וגם ציוסף הזכיר חיים דכתיב (להלן ג כב) ויחי יוסף. ואולי כי להיות שמיוס שנוול עד העקידה לא היתה לו צח זוג ואמרו ז"ל (קהלת רבה פ"ט ד"ה ראה חיים) השרוי צלא אשה שרוי צלא חיים, ומעת העקידה אמרו ז"ל (צ"ר סה י) שהתחילו לכהות עיניו, לזה לא הזכיר צו חיים:

אֶהְיֶיבָמָה בַּת-עֵנָה בַּת-צִבְעוֹן
הַחֲוִי: ג וְאֶת-בְּשֵׁמַת בַּת-יִשְׁמָעֵאל
אֲחֹת נְבִיּוֹת: ד וַתֵּלֶד עֵדָה לְעֵשָׂו
אֶת-אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמַת יִלְדַת יֵת
רְעוּאֵל: ה וְאֶהְיֶיבָמָה
יִלְדַת יֵת יְעֹשׂ וַיֵּת יַעֲלָם
וַיֵּת קָרַח אֶלְיָן בְּנֵי עֵשָׂו דִּי
אֲתִילִידוּ לִיה בְּאֲרֻעָא
דְּכְנָעָן: ו וַדְּבַר עֵשָׂו יֵת
נְשׂוּהֵי וַיֵּת בְּנוֹהֵי וַיֵּת
בְּנַתִּיה וַיֵּת כָּל נַפְשַׁת
בֵּיתֶיה וַיֵּת גִּיתוֹהֵי וַיֵּת כָּל
בְּעִירֶיה וַיֵּת כָּל קְנִינֵיה דִּי
קְנָא בְּאֲרֻעָא דְּכְנָעָן וְאֵל
לְאֲרֻעָא אַחֲרֵי מִן קָדָם
יַעֲקֹב אַחֲוֵהֵי: ז אַרְי הָוּה
קְנִינָהוֹן סְגִי מְלָמְתַב
בְּחָדָא וְלֹא יִכְלִית אַרְע

אֶהְיֶיבָמָה בַּת-עֵנָה בַּת-צִבְעוֹן
חַוָּאָה: ג וַיֵּת בְּשֵׁמַת בַּת
יִשְׁמָעֵאל אֲחֵתִיה דְּנְבִיּוֹת:
ד וַיִּלְדַת עֵדָה לְעֵשָׂו יֵת
אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמַת יִלְדַת יֵת
רְעוּאֵל: ה וְאֶהְיֶיבָמָה
יִלְדַת יֵת יְעֹשׂ וַיֵּת יַעֲלָם
וַיֵּת קָרַח אֶלְיָן בְּנֵי עֵשָׂו דִּי
אֲתִילִידוּ לִיה בְּאֲרֻעָא
דְּכְנָעָן: ו וַדְּבַר עֵשָׂו יֵת
נְשׂוּהֵי וַיֵּת בְּנוֹהֵי וַיֵּת
בְּנַתִּיה וַיֵּת כָּל נַפְשַׁת
בֵּיתֶיה וַיֵּת גִּיתוֹהֵי וַיֵּת כָּל
בְּעִירֶיה וַיֵּת כָּל קְנִינֵיה דִּי
קְנָא בְּאֲרֻעָא דְּכְנָעָן וְאֵל
לְאֲרֻעָא אַחֲרֵי מִן קָדָם
יַעֲקֹב אַחֲוֵהֵי: ז אַרְי הָוּה
קְנִינָהוֹן סְגִי מְלָמְתַב
בְּחָדָא וְלֹא יִכְלִית אַרְע

רָכַשׁ בְּאֲרֻץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל-אֲרֻץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אַחֲוִיו:
ז כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבַּת יַחְדָּו וְלֹא יִכְלָה

שפתי חכמים

ג וקשה ולבשמת למה לא כינה לה שם טוב כדי לרמאות את אביו והיה לו לעיל בפרשת תולדות (כ"ו ל"ה) להזכיר אותו שם כינוי אם היה לה, ויש לומר שעשו קרא לה שם אחר שאינו של עבודת אלילים, אלא הכתוב קראה כך בשם עבודת אלילים, לפי שכתוב לעיל אחר כך (כ"ז א') ותכהין עיניו מראות, ופירש רש"י (שם) בעשן של אלו, ואם היה משנה שמה היה קשה היכן מצינו שהיו מקטרות, לכך קראה לעיל בשם זה כדי להראות את זה שלכך נקראת בשמת עיין שם וכו'. (מהרש"ל), ואף על פי שיהודית היא בת בארי החתי ואהליבמה היא בת ענה החוי, יש לומר הוא ענה הוא בארי דשני שמות היה לו, והא דמייחס אותו פעם למשפחת החוי ופעם למשפחת החתי, אפשר דאביו היה ממשפחת החתי ואמו היתה ממשפחת החוי, לכן מייחסו פעם אחד למשפחת החתי ופעם לחוי, והרא"ם כתב אולי שבאו חתי וחוי על אשה אחת, ואם תאמר מנא ליה לרש"י דיהודית היא אהליבמה דילמא יהודית מתה ואהליבמה אשה אחרת היתה, תירץ הרא"ם מדכתיב את נשיו ולא כתיב נשים, שמע מינה הן הנ נשיו האמורים למעלה:

רש"י

אֶהְיֶיבָמָה. היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי להטעות ג אס אביו: בת ענה בת צבעון. אס צת ענה לא צת צבעון ענה בנו של צבעון שנא' ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שצא צבעון על כלחו אשת ענה וינאח אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכלן בני ממורות היו: (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת מלינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלין להן עונותיהן גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה. ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל

עֲדָה בְּרַת אֱלֹן חֵיתָאָה וַיֵּת אֶהְלִיבְמָה בְּרַת עֲנָה בְּרַת צְבֻעֹן חֵיוָאָה: ג וַיֵּת בְּשֻׁמַּת בְּרַת
 יִשְׁמַעְיָאל דְאִסְיָבָא לִיָּה נְבִיזוֹת אָחָה: ד וַיִּלְיֵדַת עֲדָה לְעִשׂוֹ יֵת אֱלִיפֹז וּבְשֻׁמַּת יִלְיֵדַת יֵת
 רְעוּאֵל: ה וַאֲהֵלִיבְמָה יִלְיֵדַת יֵת יַעֲוֹשׁ וַיֵּת יַעֲלָם וַיֵּת קָרַח אֱלִין בְּנוֹי דְעִשׂוֹ דִי אִיתִילִידוּ
 לִיָּה בְּאַרְעָא דְכְנַעַן: ו וּדְבַר עִשׂוֹ יֵת גִּשׁוּי וַיֵּת בְּנוֹי וַיֵּת בְּנָתוֹי וַיֵּת כָּל נַפְשַׁת בֵּיתִיהּ וַיֵּת
 גִּיתוֹי וַיֵּת בְּעִירוֹי וַיֵּת כָּל נְכֹסוֹי דִי קְנָה בְּאַרְעָא דְכְנַעַן וַיִּטְיִיל לְאַרְעֵי אוּחְרֵי דְהוּה רְמִיא
 עֲלוֹי אִימָתָא דִיעֻקֵּב אָחוּהִי: ז אַרוֹם הָוָה נְכַסְיָהוּן סְגִי מְלִמִּיתָב כְּחָדָא וְלֹא כְהִילַת אֲרַעָא

פ' יונתן

(ו) רמיה עשו אימת דיעקב. דקסה ליה לפירושיה דרש"י למה לא הלך קודם מזה ולפי יחס דוקא עכשיו ששמע מעשה שמעון ולוי בשכם נפלה

אימתה עליו והלך מפניו והכי מסתבר: (ז) ויא כהית ארעא. פי' שלא יכלי מרעה הארץ לסבול אוחס והוא לשון מקר' בדניאל האיתן כהל:

רש"י

שפתי חכמים

ד כתב הרא"ם ואם תאמר מנא ליה דילמא תרי קרח היו, ויש לומר כיון דלא חשב אותו בכניו של אהליבמה ואחר כך חשב אותו באלופים של אליפז שמע מינה ממזר היה: ה דאם לא כן למה אינו

נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה וכן אליפז היה ד שצא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו שהרי הוא מנוי עס אלופי

אליפז צסוף הענין (ב"ר): (ו) ויילך א"ל ארץ. לגור ה צאשר ימצא:

אבן עזרא

רמב"ן

שם כעור בלשון הקדש, מחלת, קרא את שמה בשם הנכבד אשר היה לאשתו הראשונה, מלשון בשמים, כי היתה חביבה עליו בעבור שהיתה ממשפחתו, ואיננה רעה בעיני יצחק אביו:

(ב) בת ענה בת צבוען. והנה מלאנו כי יש ענה אחי צבוען. גם שם צנו ענה. על כן יאמר כי האב והבן או שני האחים שכצו אשה אחת והגולדים לא נודעו בן מי הם. ויתכן להיות זאת אהליבמה צת ענה שהוא בן צבוען ויחסה הכתוב לשם אציה ואציה אציה להפריש צין ענה וצין ענה. ויש אומרים כי יש קרח בן עדה ויש קרח בן אהליבמה. והקרוצ אלי שהוא בן אהליבמה והוא אחד והזכירו הכתוב עס אלופי אליפז שהיה דר עמהם גם

ו. ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו. זה המסע היה אחרי שוב אחיו מחרן והאחזו בארץ כנען, כמו שאמר כאן, ואפשר שהיה גם אחרי מות אביהם. והנה בעוד אחיו בחרן היה עשו בשעיר ככתוב למעלה (לב ד):

אב"ל הענין, כי עשו הלך לשעיר בימי אלופי החרי יושבי הארץ ויהי לשר הולך עם ד' מאות איש, ובניו וביתו היו בארץ כנען. ויתכן שהיתה לו שם אחוזה במקום אחד במישור, לא בהר שעיר, על כן ייחס לו ארצה שעיר שדה אדום. ואחרי שחזר אחיו לארץ כנען פנה לו מפניו, כי ידע שארץ כנען נחלת אחיו אשר נתן לו אביו בברכתו, ולקח בניו וכל נפשות ביתו עם רב, והלך לשעיר להתיישב שם, ואז נלחם בבני שעיר החרי יושבי הארץ, כי אולי פחדו ממנו ולא היו נותנים אותו לבא בגבולם בהר שעיר שהיו שם המבצרים, אלא שישב בשדה אדום במקומו הראשון, וישמידם ה' מפניהם ויירשום וישבו תחתם, כאמור במשנה תורה (דברים ב כא), ולכך יאמר שם (ב ה) כי ירושה לעשו נתתי את "הר" שעיר:

ומעם ויילך א"ל ארץ. אמר אונקלוס אל ארץ אחרת. ורש"י פירש לגור באשר ימצא, כי הלך אל ארץ אשר ימצא לו מקום לחנותו, עד שבא אל הר שעיר וישב שם:

ספורנו

בעל הטורים

(ב) את אהליבמה בת ענה. היא היתה מבני שעיר החורי ועל (ד) ותלד עדה. צנני יעקב כשמייחסס אומר צני לזה צני רחל וכן צנולן לפי שהם צניינו של עולם ולכך נקראו צנים אצל צני עשו אינס נקראים צנים אלא ולדות כמו ולד צהמה: (ז) ויא יב"ה. צ' צמס' דין ואידך לא יכלה עוד הצפינו לפי שעקב שרמה עליו שכינה. ומלכים

רשב"ם

לבסוף: (ז) מפני יעקב אחיו. כי יעקב קנה את הבכורה ודינו היה לירש את יצחק לכך ישב בארץ מגורי אביו:

אור החיים

כוכבים וגו' משם וגו' ע"כ. ועיין מ"ש בפסוק (לא) ואלה המלכים:

מנחת שי

(ב) אהליבמה. חדא מלה כתיב וכל אורייתא דכותא: בת ענה. הבי"ת דגושה: (ה) יעיש. יעוש ק': (ז) רכושם. מלא שלא כהגהת

אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשֵׁאת אֹתָם מִפְּנֵי
 מְקַנְיֵהֶם: ה וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שְׁעִיר
 עֵשָׂו הוּא אָדוּם: ט וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת
 עֵשָׂו אָבִי אָדוּם בְּהַר שְׁעִיר:
 אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֲלִיפּוֹ
 בֶן-עֵדָה אִשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-
 בְּשֵׁמֶת אִשֶׁת עֵשָׂו: יא וַיְהִיו בְּנֵי
 אֲלִיפּוֹ תִימָן אוֹמֵר צָפוֹ וַגְּעָתָם
 וַקְּנֹז: יב וְתַמְנֵעַ | הִיְתָה פִּילְגֵשׁ
 לְאֲלִיפּוֹ בֶן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד אֶת-עַמְלֵק אֵלֶּה

תּוֹתְבוֹתֵהוֹן לְסוֹכְרָא
 יְתָהוֹן מִן קָדָם גִּיתִיהוֹן:
 ח וַיֵּתִיב עֵשָׂו בְּטוֹרָא
 דְּשְׁעִיר עֵשָׂו הוּא אָדוּם:
 ט וְאֵלִין תּוֹלְדַת עֵשָׂו
 אֲבוּהוֹן דְּאָדוּמָאֵי בְּטוֹרָא
 דְּשְׁעִיר: י אֵלִין שְׁמַתַּת בְּנֵי
 עֵשָׂו אֲלִיפּוֹ בַר עֵדָה אִתַּת
 עֵשָׂו רְעוּאֵל בַר בְּשֵׁמֶת
 אִתַּת עֵשָׂו: יא וְהוּן בְּנֵי
 אֲלִיפּוֹ תִימָן אוֹמֵר צָפוֹ
 וַגְּעָתָם וַקְּנֹז: יב וְתַמְנֵעַ
 הוּת לְחִינְתָא לְאֲלִיפּוֹ בַר
 עֵשָׂו וַיִּלְדַּת לְאֲלִיפּוֹ יֵת

תולדות אהרן ותמנע היתה. סנהדרין צט:

שפתי חכמים

מפרש לאיזה ארץ הלך: ו כלומר ועוד טעם אחר: ז (ממ"ט), דאם לא כן למה ליה ותמנע היתה פילגש וגו' היה לו לומר גם עמלק מבני אליפז בסתם, למה מזכיר שם אמו טפי מבני אליפז האחרים, גם מאי נפקא מינה שהיתה פילגש או אשתו, לכן פירש להודיע וכו', עד הלואי ואהיה פילגש וכו', לכן פירש"י בסמוך (לקמן פ' כ"ד ד"ה את) דמשום הכי הווקק לכתוב משפחת החורי וק"ל: ח כתב הרא"ם ואם תאמר מנא ליה דיש כאן ממזרות דילמא לאחר שמת שעיר החורי נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע. ומהרש"ל תירץ דאם כן היאך שייך לומר שהיתה בתו פילגשו בפרהסיא,

(ז) וְאֵלֶּה אֲרֵץ מְגוּרֵיהֶם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומדרש אגדה (צ"ר) מפני יעקב אחיו. מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא צפרעון השטר ומפני ו הבושה שמכר בכורתו: (ט) וְאֵלֶּה. התולדות שהולידו בניו עכשיו משהלך לשעיר: (יב) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאוצים לידבק בזרעו. תמנע זו בת אלופים היתה שגא' ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורים שיצבו זה לפניו אמרה איני זוכה להנשא לך ז הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בניו של אליפז ח מלמד שגא' על אשתו של שעיר ואלה תמנע

ספורנו

ידה הלך עשו לארץ שעיר כאמרו וישב עשו בהר שעיר ובניו אחריו השמידו את החורי כאמרו כאשר עשה לבני עשו היושבים בשעיר אשר השמיד את החורי מפניהם ולזה חזר ואמר ואלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. ומנה האלופים כי בניו אחריו היו שכבשו ונעשית תמנע פילגש ונעשו תולדות עשו אלופים: (יב) ותמנע היתה פילגש. שהיה אליפז מהכובשים את הארץ ולקח

בעל המורים

עובדי ע"א ולא היה יכול לסבול:

רשב"ם

הראשון זכר מבני אליפז והשני נקבה. ואחות לוטן תמנע. וכמוהו ביהושע ועתה חלק את הארץ הזאת בנחלה לתשעת השבטים וחצי השבט המנשה עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם אשר נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה. על כרחך פסוק שני חסך ממנו כי היה לו לומר וחצי שבט המנשה כבר לקחו נחלתם לפיכך

(ט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו. בני בניו. כאשר פירשתי באלה תולדות נח: (יב) ותמנע היתה פילגש. ראיתי בשוחר טוב ותמנע מחובר גם לפסוק העליון שכן בדברי הימים צפו וגעתם וקנו ותמנע ועמלק. ואח"כ הוא אומר בבני שעיר ואחות לוטן תמנע. דוגמת אחות נביות. אחות אהרן כמו שפירשתי: ותמנע היתה פילגש.

תּוֹתְבוֹתָהוֹן לְסוֹכְרָא יְתָהוּם מִן קָדָם גִּיתִיהוֹן: ה וַיְתִיב עֲשׂו בְּמִוֹר גְּבֻלָּא עֲשׂו הוּא רַבָּא דְּאֲדוּמָאִי: ט וְאַלְיִן יִיחוּסִין דְּעֲשׂו רַבָּא דְּאֲדוּמָאִי דְּבֵית מְדוּרָהוֹן בְּמִוֹר גְּבֻלָּא: י אֲלִין שְׂמַתָּת בְּנֵי עֲשׂו אֲלִיפּוֹ בְּרַעְדָּה אִיתָת עֲשׂו רְעוּאֵל בְּרַעְדָּה אִיתָת עֲשׂו: יא וְהוּוּ בְּנֵי אֲלִיפּוֹ תִימָן אֲזַמְרָ צְפוּ וְגַעְתָּם וְקָנּוּ: יב וְתַמְנַע הָוָת פִּילְקָתָא לְאֲלִיפּוֹ בְּרַעְדָּה וַיְלִידָת

אבן עזרא

רמב"ן

ימכן שמתה אמו כי הוא הקטן מצני אהליצמה וגדלה עדה את קרח עם צנייה ונכתב עליו שהוא מצנייה. כמו צני מכל. והיה לה לזן. וכן נכתב על עמלק מצני עדה צעבור שהוא זן שפחת צעלה. ופי' אלוף נשיא וגדול. ואינו כן כצנש אלוף רק הכ"ף ישרת עצמו ואחר עמו וכן הוא כצנש כאלוף. כי משפט לשון הקדש לדבר כן כמו כריע כאל: ל

והנכון בעיני שיאמר וילך אל ארץ שעיר, וחסרו הכינוי, בעבור היותו מוכן, שכבר הזכיר (לעיל לב ד) שהיה עומד בארץ שעיר, והידוע כי לשם וילך ביתו, ויזכיר בסמוך (פסוק ח) וישב עשו בהר שעיר. ונמצא כזה (מ"א טז יח) ויבא אל ארמון בית המלך וישרף עליו את בית מלך, ושיעורו בית המלך הזה שהיה בו. וכן וישרף את הבמה הדק לעפר ושרף אשרה (מ"ב כג טו), כלומר אשר לירבעם הנזכרת במקום ההוא. וכן ויאמר יואב לך הגד למלך וישתחו כושי ליואב (ש"ב יח כא). וחמור והאריה (מ"א יג כח). וכן כי נשברו אניות בעציון גבר (שם כב מט), האניות, וכן רבים. אף כאן, וילך אל ארץ, כמו אל הארץ, ארץ שעיר הנזכרת:

ו. ואלא יב"ה ארץ מגוריהם. טעמו עיר מגוריהם, היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק, כי ארץ כנען תשא כזה וכזה אלף פעמים, אבל עשו בראותו כי לא יוכל לעמוד בעירו ובמקומו עזב את כל הארץ לאחיו והלך לו:

ט. וא"ה תולדות עשו אבי אדום. בא להזכיר התולדות אשר הולידו בניו אחרי שהלכו עמו לשעיר, כי הוא לא הוליד שם, והנה החל ממנו, לומר, הוא הוליד את אליפז ורעואל, והם הולידו בארץ שעיר תולדות הללו, ויזכיר עמהם בני אהליצמה הנולדים בארץ כנען, אף על פי שלא הזכיר להם תולדות בארץ שעיר, כדי שימנו עם אחיהם בני עשו הנזכרים בתחילת הפרשה, ועוד בעבור היותם בשעיר אלופים, כי כל אלופיהם יזכיר:

יב. ותמנע היתה פילגש. מפני שלא הקפיד ככל האחרים להודיע שם האם דרשו רבותינו (כ"ר פב יד) כי זה להודיע גדולתו של אברהם אבינו, כמה היו תאבים להדבק בזרעו, שהרי תמנע זו בת אלופים היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע, אמרה איני זוכה להנשא לך הלואי ואהיה פילגש, כמו שכתב רש"י:

ויתכן כי בני אליפז החמשה היו ידועים לו, כי הולידם מנשיו, ועמלק בעבור היותו בן פלגש לא היה לו שם באחיו, והיה נכלל עם בני עשו בעבור היותו מזרעו, והוצרך הכתוב לומר כי אמו פלונית אשר הוא נודע לה ילדתו לאליפז, אבל איננו בכלל בני עשו, ולא יושב עמהם בהר שעיר, כי בבני הגבירות יקרא לו זרע ולא בבן הפילגש, כי לא יירש בן אמה עם בניו, כמו שעשה אביו. והנה אנחנו נצטוינו בבני עשו שלא נתעב אותם (דברים כג ה) ולא נקח את ארצם (שם כ ה), והם כל בניו הידועים לו היושבים בשעיר, כי הם הנקראים אדום על שמו, אבל בן הפילגש אינו בכלל בני עשו ולא עמהם בארצם, ונצטוינו בו בהפך לתעב אותו ולמחות את שמו:

וכתב רש"י עוד ובדברי הימים (א א לו) מונה תמנע בבניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר החורי ויצאה תמנע מביניהם, וכשגדלה היתה פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע (להלן פסוק כב), ולא מנאה מבני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב. ואין דעתי סובלת זה, כי היה ראוי לומר בדברי הימים "ותמנע בתו", ולמה ימנה האשה בבנים. אולי לא יקפיד הכתוב בכך בדבר הידוע, כי מציינו שם בדברי הימים (א ה כט) ובני עמרם אהרן ומשה ומרים, ובני אהרן נדב ואביהוא וגומר. ואם כן ראוי שנאמר כי תמנע זאת היא בת אליפז אשר ילדה לו אשת שעיר החורי אחרי מות אישה, והיתה אחות לוטן מן האם, ונשאה אליפז לפילגש, שהעכו"ם מותר בכתו:

מנחת שי

המדפיס וכ"כ א"ת וכבר כתבתי לשון מסורת הרמ"ה בפ' לך לך סימן י"ד ע"ש: מגוריהם. יש חילוף בספרים ובמסורות אם חסר וא"ו או מלא וברוב הספרים מלא וכן במסורת כ"י קדמונים מטוליטולא כתיב עליו תרין מלאים דוגם הקמתי את בריתי מגוריהם כתיב אך קשה כי בפ' ויגש על מגוריהם כתיב עליו בכמה ספרים לית ומלא ובתו הכי אשכנחא לישנא מעליא דהרמ"ה מגוריהם דפ' וישלח ודפ' ויגש מל' וחד חסר דוגם הקמתי את בריתי מגוריהם כתיב חסר וא"ו ומלא יו"ד עכ"ל וכ"כ בעל מנחת כהן בפ' וארא ג' בתורה ב' מלא דמלא וא' חסר וא"ו דפ' וישלח ודפ' ויגש מלא דמלא דוארא חסר וא"ו ע"כ והלשון שנמסר במ"ג משובש ואין לחוש עליו: (ח) וישב. בשי"ן ימנית: (ט) וא"ה תולדות עשו אבי אדום. אין שם פסיקא: